

**Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՍԻՆ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ
ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ
17-19 Դեկտեմբեր, 1996**

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 11.15ին Միլանոյէն ժամանող զնացքը կանգ առաւ Վենետիկի թիւ 1 մայթին վրայ, ուր կայարանի տնօրէնութիւնը փոել տուած էր մեծ հիւրերու յատուկ գորգը:

Միխիթարեան Միաբանութեան Աթոռակալ՝ Հ. Յովսէփ Ծ. Վրդ. Պեհեսնիլեան, ընկերակցութեամբ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեանի, Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի, Հ. Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեանի, Վենետիկի պատրիարքարանին կողմէ՝ Գերպ. Վիգէնթիւնի եւ Ռոնծիւնիի, Վենետիկի փոխ-կուսակալին, Կայարանի Ընդհանուր Տնօրէնին, Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանի աշակերտութեան եւ վենետաճայ ազգայիններու փոքր խումբի մը, բարի գալուստի համառօտ՝ բայց սրտառուչ խօսքեր ուղղեց Հայրապետին եւ իրեն ընկերացող Արարատեան թեմի Առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի, Շիրակի թեմին Առաջնորդ՝ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի, Արժանթիւնի թեմի Առաջնորդ՝ Գիսակ Արք. Մուրատեանի, Արցախի Առաջնորդ՝ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի, գաւազանակիր Արտակ Աբեղայ Տիգրանեանի, Հռոմի մէջ դասընթացք կատարող Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի, Հ. Հ. Իտալիոյ գործավար Պր. Գագիկ Պաղտասարեանի, Վատիկանի մօտ դեսպանութեան քարտուղարուհի՝ Օր. Մարիամ Երեմեանի, եւ տեսանկարիչ Պր. Ստեփան Հաճեանի: Ապա Գարեգին Ա., իր շքախումբով առաջնորդուեցաւ կայարանի գործաւորներուն կողմէ կառուցուած՝

Վեհափառ Հայրապետը՝ Մխիթարեան Հայրերու հետ
(19 Դեկտեմբեր 1996)

Վեհափառ Հայրապետը՝ Մխիթար Աբրահոբ գրասեղանին առջև
(19 Դեկտեմբեր 1996)

նկապության գողտրիկ եւ շարժուն մտուրին առջեւ, որմէ ետք տեղի ունեցաւ կարճ հիւրասիրութիւն, պատուոյ հիւրանոցին մէջ, եւ ապա զոյգ շոգեմակոյկներով, շքախումբը ուղղուեցաւ դէպի Մխիթարեան Մայրավանք՝ Ս. Ղազար Կղզին:

Ս. Ղազարի աշտարակին վրայ ծածանող հայկական եւ իտալական զոյգ դրօշները հեռուններէն կը յայտնէին մեծ հիւրի մը ներկայութիւնը Հայոց կղզեակին վրայ: Վանքին բոլոր զանգերը կը հնչէին միաժամանակ, մինչ սարկաւազը կ'երկարէր ոսկեպատ շուրջառը Հայոց Հայրապետին: Սպիտակ շապիկներ հագած ժառանգաւորներ, փիլոնաւոր վանականները եւ եպիսկոպոսաց դասը «Հրաշափառ Աստուած» շարականին ուղեկցութեամբ, վանքի քառանկիւնէն կ'ուղղուէին դէպի եկեղեցի:

Հայրապետին օրհնութիւնն ու աղօթքը հազիւ աւարտած, երգեհոնի երկնային նօթերը սկսան բարձրանալ կամարներն ի վեր, որուն ընկերացաւ Հ. Վրթանէս Վրդ.ի կրօնաշունչ ձայնը «Ուրախ լեր, Ս. Եկեղեցի»ի բառերով:

Տեղապահ Հ. Յովսէփ Վրդ.ի իմաստալից խօսքերէն ետք (խօսքը կու տանք առանձին), Գարեգին Ա. յետ յիշելու թէ ուղիղ 36 տարիներ առաջ, որպէս Վարդապետ, Անգլիայէն վերադարձին, առաջին անգամ հանդիպած է Ս. Ղազար՝ ճանչնալու համար Մխիթար Սեբաստացիի թողած կենդանի ժառանգութիւնը, շարունակեց. «Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր, որ 36 տարի ետք, ես այստեղ պիտի գամ որպէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Այդ 36 տարիները իմ զգացումներս առաւել եւս ամրացուցին հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Ս. Ղազարը օրէ օր առաւել եւս գնահատուող եւ գնահատուելիք առաքելութիւն եղաւ ինծի համար: Կու գամ վերածաղկող Մայր Աթոռէն, վերստին ազատութեան շունչը առնող, անկախօրէն իր կեանքը տնօրինող համայն հայութեան Մայր Հայրենիքէն: Եկած եմ նաեւ Հ. Սահակ Ծեմճեմեան Աբբայի վաղահաս մահուան սուգին իմ մասնակցութիւնս բերելու. իր մահով հարազատ մը կորսնցուցի:

Բայց ես եկած եմ ձեզի այսօր ըսելու, ամբողջ Միաբանութեանդ, որ Հայոց Եկեղեցին ձեզի հետ է ամէն պարագաներու. սուգի թէ ուրախութեան, տագնապի թէ բարգաւաճութեան. յանուն ամբողջ հայութեան եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, եկած եմ զօրակցութիւնս յայտնելու եւ կ'ուզեմ որ գիտնաք թէ ամէն մէկ քայլ որ կ'ընէք, մեզի համար իմաստ եւ արժէք ունեցող քայլ մըն է: Ս. Ղազարը հոգեւոր հոսանք մըն է, իմացական ճառագայթում մը, այդ պատճառով է որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ այս կղզին: Հոնկէ Աստուծոյ հոգին է, հայութեան ոգին է որ կը ճառագայթէ մեր ժողովուրդին մէջ: Այս է ինծի համար

Վենետիկը: Եւ կ'ուզէի որ այս դժուար օրերուն զգաք, եղբայրներս, որ իմ եւ մեր Միաբաններուն փափաքն է որ չէն մնայ Ս. Ղազարը եւ փոթորիկէն չազդուի: Երբ Միաբանութեան առաքելութիւնը կշռես նժարին վրայ, անցողական եւ մարդկային տկարութիւններ թեթեւ կը կշռեն. ես եկած եմ կշիռքին այդ նժարը զօրացնելու: Եւ այժմ վերջին մտածումս ա'յն է, որ դուք հոս, Ս. Ղազարի մէջ եւ մենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, ունինք ընելիք առաքելութիւն: Հոռմը, Փարիզը, Լոնտոնը, Պեւլինը հրաշալիքներ են, բայց Ս. Ղազարը մեր Ովասիսն է, օտար ամայի ճամբուն վրայ. կանաչ պահենք, առողջ պահենք, ոռոգենք. կ'ուզեմ որ ջուր լեցնենք մեր ամէնուս Մայր հողէն, հաւատքի չիթ մը աւելցնելու Ս. Էջմիածնէն: Ես ձեզ կը նկատեմ հարազատ եղբայրներ եւ հարազատ զաւակներ. կ'ուզեմ որ անգամ մը եւս խորանայ ձեր մէջ այն համոզումը որ Ս. Էջմիածինը ձերն է ու կը մնայ ձեզի հետ. երբ հոգիով առնւնձուինք՝ մենք բոլորս զօրացած կ'ըլլանք վասն փառացն Աստուծոյ, վասն շինութեան ազգիս Հայոց եւ վասն պայծառութեան Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց. Ամէն»:

Ժամը 13.45ին, ի պատիւ Կաթողիկոսին եւ իր չքախումբին, միաբանական ճաշ մը տեղի ունեցաւ, նաեւ զաղութին ներկայացուցիչներով: Վանքի սեղանատան մէջ եղան բաժակաճառեր, ցնծութեան արտայայտութիւններ. հուսկ Տեղապահ Հ. Յովսէփ Վրդ. ունեցաւ իր երկրորդ ելոյթը (ելոյթը կու տանք առանձին):

Հ. Յովսէփ Վարդապետին սրտառուչ խօսքերուն՝ Հայրապետը ուզեց անմիջապէս պատասխանել: Արտայայտուած հիմնական գաղափարները հետեւեալներն են:

«Մենք հոս հաց եւ աղը միասին բաժնեցինք: Այսօր դաւանաբանական հարցերը չէ որ պիտի բաժնեն մեզ իրարմէ. մեր ժողովուրդը իրարմէ հեռացնողը բարոյական, ընտանեկան, ազգային կեանքի հետ կապուած երեւոյթն է եւ ասոր մէջ ո'չ կաթողիկէի հարց կայ, ո'չ ուղղափառի, ո'չ ալ բողոքականի: Մենք պէտք ունինք ձեզի: Եթէ մենք չըլլանք քով քովի եկողները, միասին գործողները, մեր տեղը պիտի զան աղանդները: Ա'յնքան կարեւոր բաներ ունինք Հայաստանի համար ընելիք, որ պատմութեան ընթացքին ժառանգած տարակարծութիւններով թող պատմաբանները զբաղին: Այս հրամայականին առջեւ ես կը սպասեմ որ մեր սիրելի, շատ սիրելի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր ամբողջական ոյժերը միախառնէ Հայաստանեայց ընդհանուր քրիստոնէական աւանդութեանց հետ եւ դառնանք մէկ սիրտ, մէկ հոգի. չի' բաւեր խոշոր խոշոր բառեր

գործածել եւ ըսել մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ եկեղեցի, այլ գործի պէտք է վերածել այս գեղեցիկ բնաբանները»:

Կէսօրէ ետք, ժամը 16.30ին, զոյգ շոգեմակոյկներով, կաթողիկոսական պատուիրակութիւնը, Մխիթարեան քանի մը Հայրերով եւ հայկական դեսպանատան ներկայացուցիչներով, մեկնեցաւ դէպի Ս. Մարկոս հրապարակ, պատրիարքական պալատ, ծիրանաւոր-պատրիարք Զէին հետ հանդիպում ունենալու:

Հայրապետը, որ ֆրանսերէնով կ'արտայայտուէր, շեշտեց Հայ Եկեղեցւոյ մարտիրոսութիւնը եւ անվեհեր կեցուածքը 1700 տարիներէ ի վեր, ընդդէմ ամէն տեսակ հալածանքներու եւ փոթորիկներու եւ Հայաստանի նորաստեղծ անկախութիւնը, որ ձեւով մը արդիւնքն է այս հաւատքին, Հայու անսասան հաւատքին առ Աստուած: Յիշեց նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան հոգեւոր եւ իմացական դերը 300 տարիներէ ի վեր, շնորհիւ յատկապէս այն խաղաղ պայմաններուն, որ ընձեռած է իրենց Վենետիկը:

Միրանաւոր Պատրիարքը խորապէս ազդուած Կաթողիկոսին հոգեշունչ խօսքերէն, երկրորդեց Հայ ժողովուրդին հանդէպ եղած արդար արտայայտութիւնները, աւելցնելով որ Ս. Ղազարը անբաժան մէկ մասնիկն է Վենետիկի կառոյցին եւ իր անձնական խնամքներու առարկան եւ թէ այս այցելութեամբ դեռ աւելի պիտի զօրանայ գործակցութիւնը, քրիստոնէական հաւատքի լոյսին տակ, Վենետիկի եւ Հայութեան:

Հուսկ, Պատրիարքարանի զոյգ Գերապայծառներ՝ Վիգէնթինի եւ Ռոնծինիի առաջնորդութեամբ, չքախումբը այցելեց աշխարհի հրաշալիքներէն Ս. Մարկոսի Տաճարը, ուր խումբ մը բենեդիկտեան վանականներ, այս առիթով հրաւիրուած մերձակայ Ս. Գէորգ կղզիէն, գրիգորեան շարականներ կ'երգէին, որուն փոխադարձելով Հայ պատուիրակութիւնն ալ բարձրացուց Տիրամօր նուիրուած շարական մը, զոր Արեւելքի ընտանի այդ պատերը մեծ սիրով ընդունեցան:

Վերադարձ դէպի Ս. Ղազար: Հայրապետը, իր չքախումբով մասնակցեցաւ երեկոյեան ժամերգութեան: Ո՛րքան սիրուն եւ յուզիչ էր տեսարանը: Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հայրապետը իր թեմական արքեպիսկոպոսներով, միացած Մխիթարի զաւակներուն, Ս. Սեբրոպի եւ Ս. Սահակի ժամերգութեան աստուածատուր աղօթքներով, Մեծն Մխիթարի չիրիմին դիմաց, իրենց աղաղակը կը բարձրացնէին դէպի Աստուած, որ անսասան պահէ Ս. Եկեղեցին, զՀանրապետութիւն ազգիս Հայոց, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած եւ Մայր Հայրենիքի ողջ հայութիւնը:

Ընթրիքէն ետք, տեղի ունեցաւ մտերմիկ զրոյց Կաթողիկոսին, եպիսկոպոսներուն եւ միաբաններուն միջեւ, որ երկարեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր:

Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, առաւօտ ժամը 9.30ին, Հայ-րապետը իր շքախումբով, քանի մը միաբաններու ընկերակցութեամբ, գլխաւորութեամբ Տեղապահ Հ. Յովսէփ Վրդ. Պէհեսնիլեանի, կրկին մեկնեցաւ Ս. Մարկոս Հրապարակ, ուր խաւական հեռատեսիլի Բ. կայանի գործիչներուն հետ, մեզի կը սպասէր Տոճական պալատի ընդհանուր տնօրէնը, անգլիախօս առաջնորդի մը հետ: Մէկուկէս ժամ տրամադրուած էր անգղաական ճարտարապետութեամբ եւ արուեստի թանկարժէք գործերով օժտուած՝ պալատը այցելելու: Ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւեց Ժէ. դարու պատի մեծածաւալ քարտէսը, Միջին-Արեւելքը ներկայացնող, ուր «Արմէնիա»ն իր պատմական տարածութեամբ, գրաւած էր կեդրոնական տեղ: Միեւնոյն սրահին դիմացի պատը, նոյն շրջանէն, զետեղուած էր Կիլիկիոյ քարտէսը:

Շնորհակալութեան անկեղծ խօսքեր, նուէրներու փոխանակում եւ միեւնոյն խումբով մեկնում դէպի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարան, ուր Գարեգին Ա. մուտք գործեց աշակերտներուն ծափերով, մօտաւորապէս յիսուն ազգայիներու ժպիտով եւ վարժարանի Տեսուչ՝ Հ. Սամուէլ Պաղտասարեանի բարի գալուստի խօսքերով:

Վերը, հայելիներու սրահին մէջ, այն սքանչելի դահլիճին, որ անհամար օտարներու կարգին, վայելած էր ներկայութիւնը Մեծն Կոմիտասի, Շահինի, Վարուժանի, Արփիարեանի, Իսահակեանի, Զարեանի եւ Երուանդ Քոչարի նման դէմքերու, այժմ վարժարանի աշակերտութիւնը, տեղ գրաւած, բարի գալուստի կոկիկ հանդէս մը պատրաստած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Հ. Սերոբ Չամուրլեանի ճպոտին տակ երգչախումբը երգեց «Ամէն Հայի սրտից բխած» եւ «Բաջաց գէնքի»՝ վարժարանին քայլերգը: Ապա պուլկարահայ, համալսարանական երիտասարդ՝ Վարդան Մարտիրոսեան ներկայացուց ուսանողութեան զգացումները, Վեհափառին այցելութեան առիթով: Հուսկ, խօսք առաւ Հ. Սամուէլ Պաղտասարեան, յանուն տնօրէնութեան եւ աշակերտութեան:

Դպրոցական այդ յարկին տակ, շրջապատուած ուսանողներով եւ անոնց դաստիարակներով, Հայրապետը ունեցաւ կրթական ներշնչումով, իմաստուն խօսքեր. «Հարցում կ'ընեմ ձեզի, - ըսաւ Ան, - մե^օնք ստեղծած ենք ժամանակը, մե^օնք ստեղծած

ենք հողը․ ո՛չ, այս բոլորը Աստուծոյ տուածն է։ Մեր գործն է այդ մեզի տրուածը անեցնել ո՛չ թէ փճացնել։ Դուք ձեր սրտին մէջ արձանագրեցէ՛ք՝ «Մտանք այս Տունը ուսանելու համար, կը մեկնինք այս Տունէն ծառայելու համար ...»»:

Կէս ժամ չանցած, այդ միեւնոյն դահլիճը յարդարուած ու զարդարուած բոլորակ սեղաններով, դարձած էր ընտանեկան կոկիկ սեղանատուն։ Արդարեւ, Վարժարանի նախկին սան, բժիշկ Արթո Բէշտէյանի հոգատարութեամբ, ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին։ Ներկաներու փափաքին վրայ խօսք առաւ տղթ. Սուրէն Մովսիկեան, վեր հանելով Հայաստանեայց Եկեղեցիին նշանակութիւնը դարերու հոլովոյթին մէջ, եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դերը, որ Հայրապետ եւ Հովիւ նշանակութիւններու կողքին, յաճախ Ազգապետի եւ Իշխանաւորի դերեր ալ կատարած է Հայոց Եկեղեցին 1700ամեայ պատմութեան ընթացքին։

Գրեգէին Ա․, իր չքախումբով, յատուկ խանդավառութիւն ցոյց տուաւ այցելելով Հայ ճարտարապետութեան եւ արուեստի փաստաթուղթերու կեդրոնը, հիմնուած Պր․ Յակոբիկ Մանուկեանին կողմէ, Միլանոյի մէջ, Ալփակօ-Նովէլլոյի գործակցութեամբ, եւ քանի մը տարիներէ ի վեր փոխադրուած Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի հողամասին վրայ։

Կաթողիկոսը մեծ յուզումով աղօթեց երջանկայիշատակ Օննիկ Մանուկեանի եւ գերդաստանի յիշատակին եւ մաղթեց որ Աստուած անպակաս ընէ նման ազնիւ եւ բարերար անձերը Հայոց մէջ։

Ժամը 16.30ին, Յարսէթթի պալատի մուտքին Վենետիկի մտաւորական-իմաստասէր քաղաքապետը՝ Քաչչարի Մասսիմօ, ժպիտով կ'ընդունէր ամբողջ պատուիրակութիւնը։

Քաչչարի՝ Կաթողիկոսին եւ մամուլին առջեւ, զնահատանքի եւ յարգանքի շեշտուած արտայայտութիւններ ունեցաւ հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան․ (Անիկա) «Ոչ միայն Վենետիկի անբաժան մասնիկն է, այլեւ կը կազմէ անոր եզական հարստութիւններէն մին, միայն ու միայն պատուաբեր յիշատակներով լեցուած»։ Յիշեց Հայ ժողովուրդին մշակութային հարստութիւնը, որ հակառակ պատմական ամենադաժան պայմաններու, երբեք չէ դադրած զարմացնել մարդկութիւնը, եւ որպէս նշան այս ամէնուն, Վենետիկի քաղաքապետական խորհուրդը, որոշում տուած է 2001 թուականին, կազմակերպել, 1700ամեակի կապակցութեամբ, գործակցութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Մխիթարեան Ակադեմիային, չքեղ ցուցահանդէս մը, նուիրուած Հայ ճարտարապետութեան։

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը, սահուն Ֆրանսերէնով, կշռուած նախադասութիւններով, շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ քաղաքապետին ազնիւ եւ անկեղծ խօսքերուն, նաեւ ներկայ լրագրողներուն եւ հեռատեսիլի գործիչներուն, հանգամանօրէն բացատրեց թէ ի՛նչ կը նշանակէ այսօր Հայ ըլլալ, վառ պահել մեր Հայրերուն հաւատքն ու ստեղծագործողին, հակառակ 70 տարուան անաստուած, անհոգի եւ անմարդկային հալածանքին, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը Լենինի առաջին օրերէն՝ մինչեւ Գորբաչովի վերջին օրերը. 70 տարի: Քաղաքապետին կրկնեց հիացմունքի այն բոլոր արտայայտութիւնները, որ ունէր հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան եւ յանձնարարեց որ Վենետիկը գուրգուրայ անոր վրայ, քանի որ անոնք 300 տարիէ ի վեր կը գուրգուրան Վենետիկի վրայ:

Նղան նուէրներու փոխանակութիւններ եւ մեծ գոհունակութեամբ հեռացանք Քաղաքապետարանի չքեղ պալատէն, վերադառնալու համար Ս. Ղազար:

Երեկոյեան ժամը 7ին, կարգը եկած էր այցելելու Ս. Ղազարի մշակութային գանձերը: Աթոռակալ Հ. Յովսէփ Վարդապետի հմտալից բացատրութիւններով չբախումբը այցելեց Ա. սրահը, վերապահուած ծայրագոյն Արեւելքի, Միջագետքի, Եթովպական եւ Սուրիական հնութիւններուն եւ հայ ազգազրական նորաստեղծ բաժինին, կազմուած ժթ. եւ Ի. դարու տնային առարկաներէ, բերուած Պոլսոյ եւ Միջին Արեւելքի Մխիթարեան առաքելներու ձեռքով: Մինչ առաջնորդը կը նկարագրէր Նէմէնգէթ-Ամէն բացառիկ մուսիային պատմութիւնը, Կաթողիկոսը մի առ մի աչքէ կ'անցընէր, Մխիթար Վրդ.ի ԺԸ. դարու զրադարանին ճոխ հաւաքածոն, որ բացառիկ է նաեւ Իտալիոյ համար:

Իսպանեան եւ Քիւրտեան հաւաքածոները, հայկական արծաթեղէններու, Կուտինայի (Քէօթահիա) յախճապակիներու փառաւորապէս գետեղուած Չնոզեան սրահին մէջ, անգամ մը եւս ցոյց կու տային թէ իմաստունօրէն հաւաքուած եւ յարմար տեղ նուիրուած ազգային գանձերը, կը փրկուին անհետացումէ եւ այլասերումէ եւ դարերու երկայնքին, պարծանք կը բերեն նուիրատուներուն եւ զանոնք խնամքով եւ գուրգուրանքով պահողներուն եւ բազմացնողներուն:

Յայտնապէս Կաթողիկոսին եւ Միաբան Հայրերուն աչքերը ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ կը փայլէին, որ Մայր Հայրենիքէն եւ Մայր Աթոռէն դուրս, պահուած էին այսքան գանձեր:

Ձեռագրատան այցելութիւնը եղաւ հպարտութեան եւ խոր յուզումի պահ. ապրում անպատում զգացումներու, տեղատարափ հարցումներու: Զորս հազարէն աւելի հայկական ձեռագիրներ, շուէտական անտառի մը ծառերուն նման քով քովի շարուած, թուադրուած, հականեխուած, խստօրէն պաշտպանուած ընդդէմ կրակի, գողի, ողողումի եւ զանազան գրենական հիւանդութիւններու, ի հարկէ հպարտութիւն կը պատճառեն ամէն հայու, գիտակից մարդու եւ յատկապէս Ամենայն Հայոց Հայրապետին: Ընթրիքի ժամը հնչած էր, սակայն ոչ ոք կ'ուզէր հեռանալ այդ սրբավայրէն:

Ընթրիքէն ետք, հարկ էր այցելել տպարանը, իր ցուցադրուած հրատարակութիւններով, հնագոյն մեքենաներով: Միաբանութիւնը սրբազաններուն տրամադրութեան տակ դրած էր Մխիթարեան վերջին տասնամեակին հրատարակութիւնները, նոր լոյս տեսած «Բազմավէպ»ը, Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի յետ մահու «Ձեռագրաց Յուցակ»ին է. հատորը, «Գրական Յոլքեր»ու եւ Բազմավէպի «Մատենաշար»ին հատորները: Հարկ էր պատրաստել պայուսակները, սակայն վերջին պահուն խօսակցութիւնները այնքան քաղցր էին, որ շարունակուեցան մինչեւ ուշ գիշեր:

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 19ի առաւօտ, Կաթողիկոսը, նախաճաշէն ետք հրաժեշտ առնելէ յետոյ Մխիթարեան Հայրերէն, յատուկ մակոյկներով մեկնեցաւ Վենետիկի Մարքո-Փօլօ օդակայանը, ժամը 9ին թռիչք առնելու համար դէպի Փարիզ եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Բարի ճանապարհ Վեհափառ Տէր: Աստուած թող տայ Ձեզի առողջութիւն եւ անպակաս ընէ Ձեր կորովը միշտ աւելի պայծառացնելու Լուսաւորչի Ս. Աթոռը: Մխիթարեան Հայրերը եւ համայն Հայութիւնը միասնաբար կը կրկնեն անմահ Կոմիտասի հետ. «Նրկար կեանք տուր Հայրապետին, երկար օրեր Հայոց Հօր»:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի բարեբաասիկ այցելութեան առիթով, յամուռ Վեներաբիլի Միթրարեան Միաբանութեան, տեղապահ՝ Հոգեշնորհ Հ. Յովսէփ Մ. Վրդ. Պեհեսնիկեան ունեցաւ երկու ելոյթներ. առաջինը Մայրավանքի եկեղեցիին, իսկ միւսը՝ սեղանատան մէջ:

Պատմութեան համար առանձին կ'արձանագրենք այդ ուղերձները, լի խնդակցութեան եւ շնորհակալութեան սրտագեղ խոհերով (17 Դեկտեմբեր, 1996):

Բարի եկաք, Վեհափառ Տէր, Մխիթարեան Միաբանութեանս Մայրավանքը, մեզի բերելու, մեր այս սուգի օրերուն, լոյսի եւ յոյսի սփոփարար ճառագայթ մը: Բարի եկաք այս փոքրիկ Հայաստանը, որ Ձեզ ուրախութեամբ կ'ընդունի իբրեւ գերագոյն գլուխը Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցիին եւ Հովուապետը՝ մեր Ազգին:

Մխիթարեան միաբաններուս մտքերուն մէջ դեռ վառ է ու ներկայ, իբրեւ աւանդ Հիմնադիրէն, անվերապահ յարգանքն ու սէրը հանդէպ Անոր, որ մանաւանդ հայ քաղաքական իշխանութեան բարձումէն ետք, մարմնացնելով հայ ժողովուրդին իղձերն ու հաւատքը՝ դարեր շարունակ հանդիսացաւ առանց թագի մեր վեհ Թագաւորն ու Սրբազնագոյն Բահանայապետը:

Բարի գալուստ Ձեզի յանուն Մխիթար Աբբաճօր, որ իր հրատարակութիւններուն առաջին էջին վրայ իբրեւ տարեթիւ կը նշէր նաեւ այն Ամենայն Հայոցինը՝ որուն օրով լոյս կը տեսնէր գործը: Վստահ ենք թէ այս պահուս Ան կը ցնծայ երկինքէն, ու իր ածիւնները հոս, Սուրբ Խորանին առջեւ՝ իր դամբանին մէջ կը հրճուին:

Բարի եկաք յանուն մեր նախնի Հայրերուն՝ Չամչեաններու, Աւետիքեաններու, Աւգերեաններու, Բագրատունիներու, Ալիշաններու եւ ա՛յլ բազմաթիւ ծանօթ ու անծանօթ, կենդանի կամ հանգուցեալ նուիրեալ վանականներուն, որոնք երեք դար գրեթէ, իրարու փոխանցելով ջահը Աւետարանի լոյսին եւ Հայրեթիւի սիրոյն, տքնեցան ու գործեցին Վարդանանց ու Ղեւոնդեանց գաղափարականով՝ «վասն Կրօնից եւ Հայրենեաց»: Ձեզ այսօր ցնծութեամբ կ'ողջունէ բովանդակ Ս. Ղազարը, ու ոսկի տառերով կ'արձանագրէ իր պատմութեան մէջ Ձեր Վեհափառ Հայրութեան մեծ բարեացկամութիւնը՝ որով կը պատուէք Մխիթար Աբբաճօր տունն ու առաքելութիւնը: Վստահ ենք թէ Դուք՝ մեզ լաւագոյնս կը ճանչնաք ու կը հասկնաք ու կը գնահատէք եւ եկած էք քաջալերելու՝ որպէսզի աննկուն շարունա-

կենք այդ առաքելութիւնը՝ ի հոգեւոր եւ մշակութային «լուսա-
ւորութիւն ազգիս մերոյ Հայկազնոյ»։ Ձեր այդ քաջալերանքն է
որ կը թելադրէ մեզի շեշտելու, անգամ մը եւս, թէ բովանդակ
աշխարհին բացուած այս չքնաղ քաղաքի ակիւրէն մենք կոչուած
ենք – եւ գիտակից ենք այդ մեծ պարտականութեան – գործելու,
եւ ի լուր աշխարհին վկայելու մեր անցեալի պատմութեան, մեր
մարտիրոսներու սրբութեան, ներկայ ժամանակներու մեր ժո-
ղովուրդին ու պետութեան կենսունակութեան, մեր մշակոյթին
ու արուեստի մեծութեան մասին։

Մինչ, Վեհափառ մեր Հօր՝ մեր մէջ ներկայութեան առի-
թով, Աստուծոյ առջեւ խոնարհած գոհաբանական աղօթք կը
մատուցանենք, կը խնդրեմ ամէնքէդ պահ մը խոր լուսթիւն՝
լսելու Մխիթարեան միանձին խոնարհ աղօթքը, արձագանգը մեր
չարականներուն, անոյշ մեղեդին՝ որ կը բարձրանայ Մեծ Սե-
բաստացիին չիրիմէն ու տաճարիս կամարներուն տակ անվերջ
կը հնչէ. «Թագաւոր փառաց Աստուած Հոգիդ կենդանարար. ի
շնորհաբաշխ աւուր ծննդեան Մարիամու, դստեր Դաւթի թագա-
ւորին ... շնորհազարդ պայծառացո՛ղ զգաւազան իշխանութեան
մերոյ Հայրապետին, ... (եւ) ի ցնծութեան աւուր լրման ուրա-
խութեան Յովակիմայ եւ Աննայի, աղօթիւք սոցա լցո՛ղ զպէտս
կարեաց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, զի օրհնեսցուք զքեզ Տէր
այժմ եւ յաւիտեան»։ Աղօթք, որ կը դառնայ թափօր եւ պար՝
հրեշտակներուն հետ, անդաստան՝ Հայաստանեայց բոլոր սուր-
բերուն հետ, կը դառնայ երկինք բարձրացող երգ ու աղաղակ՝
կեցնելու բնութեան մութ ոյժերն անգամ եւ իջեցնելու Ամե-
նակալին օրհնութիւնները. «Օրհնեսցի եւ պահպանեսցի եւ նա-
խախնամեալ պահեսցի արեւելեան կողմն աշխարհիս, եւ Հայ-
րապետութիւն Հայոց, այս նշանաւ սուրբ խաչիւս եւ սուրբ
Աւետարանաւս, եւ աւուրս շնորհիւ, անուամբ Հօր եւ Որդւոյ
եւ Հոգւոյն Սրբոյ»։ Աղօթք, արցունք, տքնութիւն դարէ դար,
այո՛, Հայրենիքէն դուրս՝ բայց միշտ Հայրենիքին համար։

Թող մեր Հայրապետն ալ, այժմ, Սուրբ Միաձնի իջման
խորանէն բերած օրհնութեամբ օրհնէ մեզ, եւ իջեցնէ Մխիթարի
բոլոր զաւակներուն վրայ օրհնութիւնը Թադէի ու Բարթողի-
մէոսի, մեր Ս. Լուսաւորիչին, Սահակներուն, Մեսրոպներուն
եւ Շնորհալիներուն՝ որոնց արժանացաւ ըլլալու յաջորդը, եւ
օրհնեալ պատգամաբերը՝ մեզի։

Վեհափառ Տէր,

Հարկ ու պարտականութիւնն ունիմ այս պահուս, յանուն Միաբանութեանս, կրկին Ձեզի յայտնելու մեր ուրախութիւնը, մեր ջերմ զգացումներն ու երախտագիտական մտածումները՝ որ Ձեր այցելութիւնը կը թելադրէ մեզի:

Ճանչցած ու օրին գնահատած էինք Ձեզ՝ դեռ վաթսուական թուականներուն, երբ տակաւին երիտասարդ՝ բայց արդէն իսկ ակնառու դէմք՝ կը մասնակցէիք, իբր կաթողիկոսական դէտ՝ Վատիկանեան ժողովներուն:

Նոյն այդ օրերուն այս վանքն ալ հաճոյքն ունեցաւ Ձեզ հիւրընկալելու: Եթէ, ինչպէս կը վկայէք Ձեր գրութիւններուն մէջ, վանքիս մէջ կեցութեան յիշատակը՝ Ուուհոճեան մեր Աբբա հօր ժպիտով ոսկեզօծ՝ մնաց Ձեր մէջ քաղցր ու լուսալիւր, Ձեր ներկայութիւնը եւս վանականներուս մէջ թողուց խոր համակրանք, եւ մանաւանդ գեղեցիկ նախազգացում մը՝ թէ նոր եւ արժանաւոր հովուապետ մը կը պատրաստէր Աստուած մեր ազգին համար:

Տարիներ անցան, եւ ուրախութեամբ հետեւեցանք Ձեր տարած գործունէութեան՝ Անթիլիասի վանքէն մինչեւ միջ-եկեղեցական հանդիպումներ, համալսարանական ամպիոններէն մինչեւ առաջնորդական դահեր: 1977, Մայիս 22ին իրականութիւն դարձան մեր փափաքներն ու երազները՝ երբ դարձաք Աթոռակից Կաթողիկոս, ու շատ չանցած՝ պանծալի Տանն Կիլիկիոյ Գահակալը:

Հիացումով դիտեցինք թէ ոչինչ կասեցուց Ձեր ժրջան գործունէութիւնը, ո'չ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը եւ ո'չ ալ նիւթական այլեւայլ դժուարութիւններ: Դարձաք պահպան հրեշտակը մեր տառապող Լիբանանի հայութեան, դարձաք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան գիտութիւններու կրակն արծարծողը, հայեցի մեր գրականութեան մեկենաս առաջնորդը՝ անթիւ հրատարակութիւններով եւ հեղինակութիւններով: Բայց ամէն բանէ աւելի՝ հանդիսացաք պաշտպանը Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութեան՝ առանց անտեսելու միութենական հարցերը՝ իբր աւետարանական հրամայական:

Եւ երբ Սուրբ Էջմիածնի առաքելական ու լուսաւորչանիստ Աթոռը մնաց թափուր, երջանկայիշատակ Վազգէն Ա.ի վախճանումով, որո՞ւն կրնայինք նայիլ, որո՞ւն համար կրնայինք աղօթել Մխիթարեաններս՝ եթէ ոչ Ձեր անձին: 1995ի Ապրիլ 4ին, երբ Ս. Էջմիածնի զանգերը կը ղօղանջէին աւետելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Աթոռին վրայ բարձրանալու Ձեր

ընտրութիւնը, համայն Հայութեան հետ Միութարի զաւակներս ալ ցնծացինք ու հրճուանքով բարձրացուցինք գոհաբանական մեր աղօթքները: Կը հրճուէինք նաեւ մտաբերելով այն հսկայ առաքելութիւնը, որ Նախախնամութիւնը Ձեզի կը վստահէր՝ վերականգնելու համար հաւատքի ու կրօնքի կիսակործան շէնքը՝ անաստուածութեան ամպիրոններուն ձգած աւերակներուն վրայ: Դուք, արժանիներուն մէջէն ընտրուած ամէնէն արժանին, յարմարագոյններէն ամէնէն յարմարը եւ ամէնէն պատրաստուածը՝ Ս. Աւետարանի վերստին քարոզութեան ի Հայս՝ Թաղէոսի ու Բարթողիմէոսի հետքերով, Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ անոր արժանաւոր յաջորդներուն նուիրումով՝ Ձեր յարգարժան եպիսկոպոսներու եւ քահանաներու դասին օժանդակութեամբ անշուշտ: Ոսօքերը անբաւարար են՝ կարենալ լիովին արտայայտելու համար մեր իղձերն ու անկեղծ մաղթանքները:

Դեռ քանի մը օր առաջ անգամ մը եւս հպարտ զգացինք մեզ՝ Ս. Պետրոս կատարած Ձեր պաշտօնական մուտքով, ուր եկած էիք երբեմն իբրեւ դէտ, բայց այս անգամ՝ իբրեւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս Պօղոս Բ. Քահանայապետին եւ Հռոմի սրբավայրերուն Ձեր այցելութեամբ, անկասկած, կը շարունակէք միջազգային գետնի վրայ բարձր բռնել Հայաստանեայց մեր Եկեղեցիին վարկը՝ զայն դուրս բերելով կղզիացումէ ու նոր, յուսադրիչ ու լուսաւոր հորիզոններ բանալով իր առջեւ, ինչպէս նաեւ նոր էջ մը համամիութենական շարժումին մէջ, որ կը մաղթենք, անարձագանգ չմնայ եւ պատուոյ տեղ մը ապահովէ մեր ազգին ու Եկեղեցիին:

Յատկապէս, սակայն, կ'ուզեմ այս առիթով շեշտել՝ միշտ ալ Միութար Աբբահօր տան հանդէպ Ձեր ցուցաբերած յատուկ գուրդուրանքն ու գնահատանքը: Իրարու հետ տարիներով շփման մէջ, մանաւանդ Լիբանան, գիտենք թէ ո՛րքան հայրաբար հետաքրքրուած էք մեր վանքով, շարունակ քաջալեր հանդիսացած անոր յառաջդիմութեան ու անսասանութեան, եւ այդ՝ ոչ միայն սփոփարար անհրաժեշտ խօսքերով միայն, այլեւ ձեռք երկարելով՝ յատկապէս տաքնապալի օրերուն: Ձեր հայրական, հովուապետական միեւնոյն վերաբերումն է նաեւ հայրենիքին մէջ, ուր իրականացնելով մեր Հիմնադրին երազը, մեր փոքր բայց հարազատ տունը ունեցանք՝ իբրեւ տաք օճախ հաւատքի ու մշակոյթի:

Այսօր, Վեհափառ Տէր, մեր պատուոյ հիւրն էք՝ մեր այս անցքի օրերուն: Շնորհակալութիւն: Շնորհակալութիւն՝ որ եկած էք ոչ միայն մեր նորընտիր Աբբահօր՝ Հ. Սահակ Ճեմճեմեանի մահուան սուգը մեր հետ բաժնելու եւ փարատելու,

այլեւ, ինչպէս ըսինք, ապագայ գործունէութեան նոր եռանդ ու յոյսեր ներշնչելու: Ուրախ ենք որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չէ մոռցած մեզ: Մխիթարեան Միաբաններու փափաքն է որ այս օրը, այս թուականը չմնայ միայն գեղեցիկ ապրում ու յիշատակ, այլ հանդիսանայ նոր, ամուր եւ հաստատուն հիմնաքարը աւելի սերտ եւ իրաւ գործակցութեան մը, զիրար քաջալելելով, զիրար ամբողջացնելով ի սպաս եւ ի շահ մեր ժողովուրդին՝ որուն ծառաներն ու համահաւասար հարազատ զաւակներն ենք ամէնքս անխտիր:

Թող Զեր այցելութիւնը հանդիսանայ երկնային ցօղ օրհնութեան, որպէսզի նորանոր կոչումներ ընծիւղին, ածին ու լրացնեն յաւիտենապէս մեկնողներուն ձգած բացը, որ Սեծ Սեբաստացիին ձեռակերտը մնայ պայծառ ու անսասան. մնան միշտ վառ խունկն ու մոմերը, հնչեն միշտ աղօթքներն ու շարականները եւ բարձրանալով երկինք՝ հայցեն անդադար մեր ժողովուրդին ու Հանրապետութեան համար հանգիստ ու բարօրութիւն, մեր Եկեղեցիին ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին համար առողջութիւն ու արեւշատ օրեր՝ շարունակելու համար անհամեմատօրէն բարձր երկնատուր պաշտօնը:

Մինչ կը խնդրենք, Վեհափառ Տէր, որ ընդունիք մեր այս սրտաբուխ մաղթանքները, կ'ուզենք, նմանապէս, բարի գալուստ մաղթել ու եղբայրական ջերմ ողջոյններ յայտնել Ս. Էջմիածնի աստուածապահ ուխտի անդամներուն, որոնք ընկերանալով Զեզի՝ մեզ կը պատուեն միայն ու կ'ուրախացնեն:

Թող սիրոյ, եղբայրակցութեան ու գործակցութեան նոր կապեր միացնեն Ս. Էջմիածինն ու Ս. Ղազարը, ու Ադրիականէն Սեւան նոր ծիածան մը ծագի հայ երկնակամարին վրայ՝ իբրեւ գրաւական Աստուծոյ գլխաւր օրհնութիւններուն, լաւագոյն ապագայի եւ սուրբ հաւատքի պայծառութեան:

Թող Միածին Որդին իջնէ միշտ օրհնելու Հայրապետական Աթոռը եւ Սեւանի Տիրամօր հովանին չպակսի երբեք Ս. Ղազարի վանքէն. եղիցի, եղիցի:

Հ. ՅՈՎՍԷՓ Ծ. ՎՐԴ. ՊԵՃԵՍՆԻԼԵԱՆ
ՏԵՂԱՊԱՀ